

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΝΟΜΑ:

ΤΜΗΜΑ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 5 Μαρτίου 2017

ΒΑΘΜΟΣ:..... / 60

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρώμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν (τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική.

ΕΝΟΤΗΤΑ 15

Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καὶ τίς ἐκάστη καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστὶν ἡ πόλις. νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἳ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πράξιν, οἳ δ' οὐ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον: τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὀρώμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περὶ πόλιν, ἡ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκεκριμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος: ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος ἐστὶν. ὥστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις: οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην: ἔστι γὰρ ὅστις ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 13

Εἶναι, νομίζω, φανερό γιατί ο άνθρωπος είναι πολιτικὸν ζῶον περισσότερο ἀπ' ὅτι οι μέλισσες ἢ τα ἄλλα αγελαία ζῶα: Ὅπως ἔχουμε ἤδη πει πολλές φορές, ἡ φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και χωρίς αἰτία. Ἀς προσέξουμε

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

ύστερ' απ' αυτό ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο ζώο που είναι εφοδιασμένο με την ικανότητα του λόγου. Η απλή φωνή δεν εκφράζει, ως γνωστόν, παρά μόνο τη λύπη και την ευχαρίστηση. γι' αυτό και υπάρχει σε όλα τα ζώα. η φύση τους έδωσε, πράγματι, όλη κι όλη αυτή την ικανότητα, να αντιλαμβάνονται το δυσάρεστο και το ευχάριστο και αυτά να τα κάνουν φανερά το ένα στο άλλο. του λόγου όμως ο προορισμός είναι να κάνει φανερό τι είναι ωφέλιμο και τι βλαβερό και, άρα, τι είναι δίκαιο και τι άδικο. αυτό είναι, πράγματι, που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα: μονάχα αυτός αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και όλα τα άλλα παρόμοια πράγματα — και, φυσικά, η συμμετοχή σε όλα αυτά είναι που κάνει την οικογένεια και την πόλη. Ωρα όμως να προσθέσουμε και κάτι άλλο στον λόγο μας: Στην τάξη της φύσης η πόλη προηγείται από την οικογένεια κι απ' τον καθένα μας ως άτομο. ο λόγος είναι ότι το όλον αναγκαστικά προηγείται του μέρους. πραγματικά, αν πάψει να υπάρχει το σώμα ως σύνολο, δεν θα υπάρχει πια ούτε πόδι ούτε χέρι παρά μόνο ως (ίδια) λέξη, όπως, ας πούμε, αν μιλούμε για πέτρινο χέρι (θα είναι, πράγματι, κάτι σαν αυτό, αν μια φορά πεθάνει): όλα τα πράγματα είναι αυτό που λέμε ότι είναι, αν τα κρίνουμε με κριτήριο τη λειτουργία και τις ιδιότητές τους. από τη στιγμή, επομένως, που θα πάψουν να έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά, δεν θα πρέπει πια να λέμε ότι είναι ό,τι ήταν πριν, αλλ' ότι απλώς εξακολουθούν να λέγονται ακόμη με την ίδια λέξη. Είναι φανερό λοιπόν α) ότι η πόλη ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως, β) ότι προηγείται από το κάθε επιμέρους άτομο. Γιατί, αν είναι αλήθεια ότι ο καθένας μας χωριστά δεν είναι αυτάρκης, γίνεται λογικά φανερό ότι το κάθε μεμονωμένο άτομο θα βρεθεί στην ίδια ακριβώς κατάσταση που βρίσκονται, γενικά, τα μέρη προς το όλον. από την άλλη μεριά, ο άνθρωπος που δεν μπορεί να ζει μαζί με άλλους σε κοινότητα, ο άνθρωπος που λόγω αυτάρκειας αισθάνεται πως δεν του λείπει τίποτε, αυτός ο άνθρωπος δεν αποτελεί με κανέναν τρόπο μέρος της πόλης — ένας τέτοιος όμως άνθρωπος είναι, τότε, ή ζώο ή θεός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Α.Να μεταφραστεί το απόσπασμα: «Τῶ περι πολιτείας ἐπισκοποῦντι,...ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον.»

Μονάδες 10

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

B1. Με ποιο συλλογισμό καταλήγει ο Αριστοτέλης ότι η «πόλις» είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας και στοχεύει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά;

Μονάδες 10

B2. Με ποιο συλλογισμό αποδεικνύει ο Αριστοτέλης ότι ο άνθρωπος είναι «φύσει ζῷον πολιτικόν»;

Μονάδες 10

B3. Ποιο ιστορικό παράδειγμα έχει στο μυαλό του ο Αριστοτέλης όταν αναφέρεται στη διχογνωμία που εντοπίζει στον καταλογισμό ευθυνών για μια πολιτική πράξη ;

Μονάδες 10

Γ. Ποια θέματα αναπτύσσονται στα κεφάλαια των «Πολιτικών» που διδάσκονται σ' αυτό το βιβλίο; Ποια σημασία δίνει ο Αριστοτέλης στην έννοια «πόλις» και ποιος ο στόχος αυτής;

Μονάδες 10

Δ. Να βρείτε μέσα στο κείμενο (Ενότητα 11) λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις παρακάτω: **ανακωχή, επικύρωση, κάτοπτρο, σταθμός, οντολογικός, παγκόσμιος, αποδοκιμασία, έξαλλος, έγκλημα, πλεονέκτης**

Μονάδες 10

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ!

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Για όποιον εξετάζει το σύστημα διακυβέρνησης (μιας πόλης), και ποια είναι η φύση και ποια τα χαρακτηριστικά της κάθε επιμέρους πολιτείας, πρώτο σχεδόν θέμα για διερεύνηση είναι να δει τι είναι άραγε η πόλη. Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές γνώμες πάνω σε αυτό το θέμα, άλλοι δηλαδή λένε ότι την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έχει κάνει η πόλη, ενώ άλλοι ότι δεν την έχει κάνει η πόλη παρά μια συγκεκριμένη ολιγαρχική κυβέρνηση ή ένας συγκεκριμένος τύραννος· εξάλλου, βλέπουμε ότι όλη η δραστηριότητα του πολιτικού και του νομοθέτη είναι σχετική με την πόλη, ενώ το πολίτευμα είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που κατοικούν στην συγκεκριμένη πόλη. Όμως, επειδή η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλον αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι ένα σύνολο πολιτών. Επομένως πρέπει να ερευνήσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης.

B1. Σε αντίθεση με τα Ηθικά Νικομάχεια, όπου ο Αριστοτέλης χρησιμοποιούσε γενικά επαγωγικούς συλλογισμούς, παρατηρούμε ότι σ' αυτή την ενότητα κάνει χρήση **παραγωγικών συλλογισμών**. Ξεκινάει, δηλαδή, με μια γενική πρόταση κι έπειτα προχωρεί στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων. Έτσι, με την έκφραση «*πᾶσαν πόλιν*» ξεκινά από τα γενικά και θέτει σε προτεραιότητα το σύνολο, δηλαδή την πόλη, έναντι του ατόμου. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι «κατὰ φύσιν» να αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα, και ύστερα να περνάμε στα ειδικά, στα επιμέρους ζητήματα («τὰ περὶ ἕκαστον ἴδια»). Στην ενότητα αυτή (ενότητα 11) με τη χρήση ενός παραγωγικού συλλογισμού (από το γενικό στο ειδικό) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πόλη - κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας που αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά. Ο συλλογισμός του έχει ως εξής:

1η προκείμενη: κάθε κοινωνία - μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σε ένα αγαθό «*πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν*»

2η προκείμενη: η πόλη-κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης, γιατί εμπεριέχει όλες τις άλλες μορφές κοινωνίας «*ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πᾶσας περιέχουσα τὰς ἄλλας*»

Συμπέρασμα: η πόλη-κράτος αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά «*τοῦ κυριωτάτου πάντων*».

Ερμηνεύοντας τον παραπάνω συλλογισμό πρέπει να γίνουν οι ακόλουθες επισημάνσεις: **α.** «*Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρώμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν*»: Ο

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

Αριστοτέλης ξεκινά διατυπώνοντας την άποψη ότι η πόλη είναι μια μορφή κοινωνίας. Για να μπορέσουμε να παρακολουθήσουμε τη συλλογιστική πορεία του Αριστοτέλη, πρέπει να δώσουμε το περιεχόμενο του όρου **κοινωνία**. (κοινωνία, **σχόλιο βιβλίου, σελ. 167**). Ως προς τον όρο «κοινωνία», όπως αυτός εμφανίζεται στην αριστοτελική φιλοσοφία, πρέπει να γνωρίζουμε ότι οι κοινωνίες άρχισαν να συγκροτούνται ξεκινώντας από απλούστερες μορφές και έφτασαν στο σχηματισμό συνθετότερων μορφών κοινωνιών. Έτσι, η **πρώτη μορφή** κοινωνίας ήταν **(1)ο οίκος**, η οικογένεια, που προήλθε από τη συνύπαρξη του αρσενικού και του θηλυκού και η οποία είχε ως στόχο της την αναπαραγωγή του είδους. Πρόκειται, λοιπόν, για μια κοινωνία που προήλθε από τη φυσική ανάγκη διαίωνισης του είδους. **Αργότερα**, σχηματίστηκε μια συνθετότερη μορφή κοινωνίας, **(2)η κώμη**, η οποία είναι το αποτέλεσμα της συνένωσης οικογενειών. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η κώμη επιδιώκει να ικανοποιήσει περισσότερες ανάγκες από την αναπαραγωγή. Πρόκειται για πνευματικές ανάγκες και ανάγκες εύρυθμης λειτουργίας της κοινωνίας, όπως είναι η τέλεση της λατρείας των θεών, η καλλιτεχνική έκφραση και η απονομή δικαιοσύνης. **Τέλος**, η συνθετότερη μορφή κοινωνίας είναι **(3)η πόλη**, η οποία δεν επιδιώκει απλώς την ικανοποίηση κάποιων πρακτικών αναγκών, αλλά **αποτελεί έναν πολιτικό οργανισμό και** στοχεύει, όπως θα δούμε στη συνέχεια, στην επίτευξη του ύψιστου αγαθού, της ευδαιμονίας των μελών της. **β. Η αιτία σχηματισμού της κοινωνίας: «...καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τίνος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν»:** Ο Αριστοτέλης διατυπώνει την άποψη ότι κάθε κοινωνία συγκροτείται για κάποιο **ἀγαθό**. Στο σημείο αυτό εκφράζεται **μία από τις βασικότερες θέσεις της αριστοτελικής φιλοσοφίας:** πρόκειται για την άποψη του φιλοσόφου **ὅτι ὅλα γίνονται για κάποιο σκοπό**. Γνωρίζουμε ότι η φιλοσοφία του Αριστοτέλη είχε **τελολογικό χαρακτήρα**, δηλαδή, σε κάθε πράξη, ενέργεια, κατάσταση, ο φιλόσοφος έβλεπε την ύπαρξη ενός λόγου, για τον οποίο γινόταν. Η πίστη του ότι τίποτα δε γίνεται τυχαία και πως η ίδια η φύση δεν κάνει τίποτα στην τύχη, τον οδηγούσε με βεβαιότητα στο συμπέρασμα πως για τα πάντα υπάρχει κάποιος σκοπός. Είναι, λοιπόν, λογικό να πιστεύει ότι και η συγκρότηση κάθε κοινωνίας προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιου σκοπού. Μάλιστα, πρέπει να προσέξουμε ότι ο Αριστοτέλης ορίζει ως στόχο κάθε κοινωνίας κάποιο αγαθό, δηλαδή, θεωρεί ότι η κοινωνία έχει κάποιο καλό σκοπό. Ως προς τη λέξη ἀγαθό, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο Αριστοτέλης δεν εννοεί εδώ κάτι το ηθικό. Περισσότερο η έννοια «ἀγαθό» ταυτίζεται στο σημείο αυτό με την έννοια «**ωφέλιμο**». Δηλαδή, η κάθε κοινωνία επιδιώκει να επιτύχει κάτι που θα αποβαίνει προς το συμφέρον της, προς το όφελος όλων των μελών της. Επομένως, για κάθε κοινωνία -ομάδα ανθρώπων, το ἀγαθό προσδιορίζεται διαφορετικά. **γ. «Τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες:** Με τη λέξη «**δοκοῦντος**» ο Αριστοτέλης δηλώνει ότι οι άνθρωποι κάνουν ὅ,τι θεωρούν *ἀγαθόν*, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει ότι πράγματι είναι *ἀγαθόν* αυτό που κάνουν. Προβάλλεται η έννοια της υποκειμενικότητας, καθώς σε κάθε άνθρωπο μπορεί να

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

φαίνεται σωστό κάτι διαφορετικό. Μάλιστα, ο Αριστοτέλης φανερώνει ότι και οι ίδιοι οι άνθρωποι που προβαίνουν σε μια ενέργεια δεν είναι βέβαιοι για την ορθότητα της, παρά μόνο νομίζουν ότι είναι σωστό αυτό που κάνουν. **δ. «μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»:** Ο Αριστοτέλης συνεχίζει το συλλογισμό του, για να οδηγηθεί **στο συμπέρασμα** που θέλει. Αφού, λοιπόν, προηγουμένως υποστήριξε ότι κάθε κοινωνία επιδιώκει ένα αγαθό, λογικά τώρα υποστηρίζει **ότι και η ανώτερη από όλες τις κοινωνίες θα επιδιώκει και αυτή ένα αγαθό.** Μάλιστα, αφού είναι η ανώτερη από τις υπόλοιπες, εύλογα θα επιδιώκει το ανώτερο αγαθό. Για να κατανοήσουμε το κριτήριο, με το οποίο ο φιλόσοφος θεωρεί ανώτερη των κοινωνιών την πόλη, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι στα «*Ἠθικά Νικομάχεια*» κάνει λόγο για διάφορες κοινωνίες, που η καθεμιά τους έχει ένα επιμέρους συμφέρον (**ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας**, **σχόλιο βιβλ. σελ.167-168**). Στη φύση, βέβαια, **υπάρχει κλιμάκωση τελών**, δηλαδή **υπάρχουν ανώτερα και κατώτερα τέλη**, άρα και **κλιμάκωση των όντων**. Στη συγκεκριμένη ενότητα ο Αριστοτέλης αναφέρεται γενικά στο σκοπό που έχουν οι διάφορες κοινωνίες (= μόρια της πολιτικής κοινωνίας) **και στον ανώτερο σκοπό που έχει η ανώτερη από όλες τις κοινότητες, η πόλη.** «**Τό κυριώτατον πάντων**» που επιδιώκει η πόλη είναι η «**ευδαιμονία**», για την οποία μίλησε διεξοδικά στο πρώτο βιβλίο των *Ἠθικών Νικομαχείων*. Την ευδαιμονία αυτή, που είναι το υπέρτατο αγαθό, την επιδιώκουν οι άνθρωποι τόσο ως άτομα όσο και ως πολίτες («**πάντες**»).

B2. Στο πρώτο μέρος του κειμένου ο Αριστοτέλης αναπτύσσει την επιχειρηματολογία του μέσω ενός παραγωγικού συλλογισμού και αποδεικνύει ότι ο άνθρωπος είναι «**φύσει ζῶον πολιτικόν**». Ο συλλογισμός αυτός έχει ως εξής:
1η προκείμενη: η φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και αιτία.
2η προκείμενη: η φύση έδωσε στον άνθρωπο ως εργαλείο τον λόγο (εργαλείο ανώτερο από την απλή φωνή που έδωσε στα ζώα), για να μπορεί να αντιλαμβάνεται και να κάνει φανερό το ωφέλιμο και το βλαβερό, το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, βασικά στοιχεία για τη συγκρότηση πολιτικής κοινωνίας.

Συμπέρασμα: συνεπώς, αφού η φύση έδωσε, όχι τυχαία, στον άνθρωπο τον λόγο, δηλαδή το εργαλείο με το οποίο μπορεί να ζει σε πολιτικές κοινωνίες, συνάγεται ότι ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως «**ζῶον πολιτικόν**».

Αναλύοντας τις παραπάνω προκείμενες κρίσεις πρέπει να επισημάνουμε τα εξής :

«**Είναι, νομίζω, φανερό γιατί ο άνθρωπος είναι πολιτικόν ζῶον περισσότερο απ' ό,τι οι μέλισσες ή τα άλλα αγελαία ζῶα**»: κατά τον φιλόσοφο ο άνθρωπος εμφανίζει το στοιχείο της κοινωνικότητας σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλα ζώα. Αυτό σημαίνει ότι, σε κάποιο βαθμό, αναγνωρίζει αυτήν την ιδιότητα και σε άλλα ζώα. (**αγελαία ζῶα**, **σχόλιο βιβλίου, σελ.173**) Μάλιστα, πρέπει να προσέξουμε τη

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

φράση «είναι φανερό», με την οποία ο Αριστοτέλης προσπαθεί να προσδώσει ένα χαρακτήρα βεβαιότητας και αναμφισβήτητου κύρους σε όσα λέει.

« Όπως έχουμε ήδη πει πολλές φορές, η φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και χωρίς αιτία » : η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς λόγο και αιτία. Προβάλλεται, λοιπόν, ο τελολογικός χαρακτήρας της σκέψης του Αριστοτέλη, σύμφωνα με τον οποίο για όλα όσα συμβαίνουν, υπάρχει ένας σκοπός.

« Ας προσέξουμε ύστερ' απ' αυτό ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο ζώο που είναι εφοδιασμένο με την ικανότητα του λόγου » : ο άνθρωπος είναι το μόνο από όλα τα όντα, το οποίο είναι προικισμένο με τη δύναμη του λόγου. Με τον όρο «λόγο» οι αρχαίοι εννοούσαν δύο πράγματα: πρώτα τη λογική, τη δύναμη του νου, με την οποία μπορούσαν να κατανοούν και να ερμηνεύουν τον κόσμο, αλλά και διάφορες έννοιες, όπως θα δούμε στη συνέχεια, όπως, για παράδειγμα, καλό - κακό, δίκαιο - άδικο· δεύτερον, εννοούσαν τον έναρθρο λόγο, με τον οποίο είναι σε θέση ο άνθρωπος να εκφράζει τη σκέψη του, τα συναισθήματά του και όλα όσα συλλαμβάνει ο νους του με την κρίση και τη λογική του σκέψη.

« Η απλή φωνή δεν εκφράζει, ως γνωστόν, παρά μόνο τη λύπη και την ευχαρίστηση· γι' αυτό και υπάρχει σε όλα τα ζώα· η φύση τους έδωσε, πράγματι, όλη κι όλη αυτή την ικανότητα, να αντιλαμβάνονται το δυσάρεστο και το ευχάριστο και αυτά να τα κάνουν φανερά το ένα στο άλλο»: Τα άλλα ζώα, λοιπόν, διαθέτουν απλώς «φωνή» εν αντιθέσει με τον άνθρωπο που διαθέτει τον «λόγο». Έχουν, δηλαδή, τη δυνατότητα να βγάζουν κάποιες άναρθρες κραυγές και με αυτές να εκδηλώνουν κάποια συναισθήματα, όπως της χαράς και της λύπης. Ωστόσο, η φωνή τους περιορίζεται σε αυτές τις άναρθρες κραυγές.

« του λόγου όμως ο προορισμός είναι να κάνει φανερό τι είναι ωφέλιμο και τι βλαβερό και, άρα, τι είναι δίκαιο και τι άδικο· αυτό είναι, πράγματι, που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα· μονάχα αυτός αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και όλα τα άλλα παρόμοια πράγματα»: Ο λόγος είναι το εφόδιο εκείνο, με το οποίο γίνεται η διάκριση ανάμεσα στο ωφέλιμο και το βλαβερό, το καλό από το κακό, το δίκαιο και το άδικο. Επειδή, μάλιστα, αναφέραμε ότι η λέξη «λόγος» έχει διπλό νόημα, ο Αριστοτέλης εννοεί πρώτον ότι με τη λογική μπορεί ο άνθρωπος να κατανοήσει όλες αυτές τις έννοιες και δεύτερον με τον έναρθρο λόγο μπορεί να τις εκφράσει στους άλλους ανθρώπους. Μάλιστα, για πολλοστή φορά, παρατηρούμε ότι ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τη φράση «προορισμός του λόγου», για να δηλώσει ότι όλα γίνονται για κάποιο σκοπό, και έτσι βλέπουμε, για άλλη μια φορά, τον τελολογικό χαρακτήρα της σκέψης του Αριστοτέλη.

Με τη φράση «άλλα παρόμοια πράγματα» ο Αριστοτέλης αναφέρεται σε όλες τις αξίες και τα αντίθετά τους, όπως το όσιο και το ανόσιο, το όμορφο και το άσχημο. (

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

και όλα τα άλλα παρόμοια πράγματα, σχόλιο βιβλ. σελ 173) . Ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε μια σειρά από αντιθετικά ζεύγη, για να προβάλλει τη δυνατότητα που παρέχει ο λόγος στον άνθρωπο και να υπογραμμίσει τη διαφορά του από τα άλλα ζώα. (μονάχα αυτός αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, σχόλιο βιβλίου σελ. 173)

« και, φυσικά, η συμμετοχή σε όλα αυτά είναι που κάνει την οικογένεια και την πόλη» : Ο Αριστοτέλης, στο σημείο αυτό, διατυπώνει την άποψη ότι η συμμετοχή των ανθρώπων στη δικαιοσύνη και το καλό, είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη κοινωνικών οντοτήτων, όπως είναι η οικογένεια και η πόλη. Αν ο άνθρωπος δεν είναι κάτοχος της αρετής και της δικαιοσύνης, δεν μπορεί να συγκροτήσει οργανωμένα κοινωνικά σύνολα. (η συμμετοχή σε όλα αυτά είναι που κάνει την οικογένεια και την πόλη, σχόλιο βιβλίου, σελ.173). Και ο Πρωταγόρας υποστήριξε ότι οι άνθρωποι πρέπει να συμμετέχουν στην *αιδώ* και τη *δίκη*, γιατί αλλιώς δεν μπορούν να υπάρξουν πόλεις. Βλέπουμε ότι και οι δύο *διανοητές* προσδίδουν μεγάλη αξία στη δικαιοσύνη, την οποία θεωρούν απαραίτητη προϋπόθεση για να συγκροτηθούν πόλεις.

B3. Ο Αριστοτέλης παρατηρώντας την πραγματικότητα της εποχής του εντοπίζει διαφορετικές και αντικρουόμενες απόψεις αφενός για τη φύση, δηλαδή το πραγματικό περιεχόμενο της έννοιας «πόλις» και τα πρόσωπα που εκείνη αντιπροσωπεύει, και αφετέρου για το ποιος έχει την ευθύνη για τη λήψη και την τέλεση μιας πολιτικής πράξης, ιδιαίτερα σε μη δημοκρατικά πολιτεύματα, στα οποία οι αποφάσεις δε λαμβάνονται από το σύνολο των πολιτών ή την πλειοψηφία. Ο φιλόσοφος εκφράζοντας αυτές τις απόψεις φαίνεται να έχει υπόψη του το ιστορικό παράδειγμα της διένεξης των Πλαταιέων και των Θηβαίων που καταγράφεται στο τρίτο βιβλίο (III 62) των «Ιστοριών» του Θουκυδίδη. Εκεί αναφέρεται ότι οι Πλαταιείς κατηγορήσαν τους Θηβαίους για το «μηδισμό» της πόλης τους κατά τους Περσικούς πολέμους και ότι οι Θηβαίοι απάντησαν στη βαριά αυτή κατηγορία με την εξής φράση: «δεν ήταν η ξύμπασα πόλις που έπραξε τούτο, αλλά η δυναστεία ολίγων ανδρών που τότε είχε τὰ πράγματα», που τότε είχε, δηλαδή, την εξουσία στην πόλη. Η «αμφισβήτηση» γίνεται πιο φανερή και πιο απτή, όταν κάποια στιγμή αλλάζει σε έναν τόπο το καθεστώς. Σε τέτοιες περιστάσεις δεν είναι καθόλου σπάνιο το νέο καθεστώς να μην αναγνωρίζει ούτε τις συμφωνίες που είχε συνάψει το προηγούμενο καθεστώς. Η δικαιολογία - εξήγηση που προβάλλεται τότε είναι ότι «τις συμφωνίες δεν τις έκανε η πόλις – εμείς θα λέγαμε: το κράτος – αλλά ο συγκεκριμένος, κατά τη συγκεκριμένη εκείνη εποχή, φορέας της εξουσίας».

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

Γ. Από το έργο αυτό εμείς θα έχουμε την ευκαιρία να διαβάσουμε μερικές ενότητες. Στην πραγματικότητα, θα παρακολουθήσουμε διδασκαλίες του Αριστοτέλη α) για τη γένεση της πόλης, β) για το περιεχόμενο της έννοιας πολίτης, γ) για το περιεχόμενο της έννοιας “πολίτευμα” (πολιτεία), δ) για τα είδη των πολιτευμάτων, ε) για θέματα σχετικά με τη διακυβέρνηση της πόλης, στ) για θέματα παιδείας και εκπαίδευσης. Επειδή διαβάζοντας τις ενότητες αυτές θα συναντούμε συχνότατα τη λέξη πόλις, πρέπει να έχουμε από τώρα υπόψη μας ότι η αρχαία ελληνική αυτή λέξη δεν είχε τη σημασία που έχει η δική μας λέξη “πόλη”. Η αρχαία ελληνική λέξη πόλις αντιστοιχεί μάλλον στη δική μας έννοια “κράτος”. Αυτή η πόλις-κράτος είναι στα Πολιτικά μια κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, άρχοντες και αρχόμενοι. Είναι ένα όλον που το αποτελούν, όπως θα δούμε, μέρη. τα μέρη αυτά δεν χάνουν μέσα στο όλον τη δική τους φυσιογνωμία. Ως όλον λοιπόν η πόλις-κράτος αποτελείται από ανόμοια μεταξύ τους στοιχεία. μερικά από αυτά ασκούν εξουσία, τα άλλα υπακούουν. Ως όλον η πόλις έχει για στόχο της την ευδαιμονία, κι αυτή πάλι είναι το αποτέλεσμα της αυτάρκειας, της απόλυτης μακάρι ανεξαρτησίας από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την πόλιν.

Δ. ανακωχή: περιέχουσα, **επικύρωση:** κυριωτάτου, κυριωτάτη, **κάτοπτρο:** όρῳμεν, **σταθμός:** συνεστηκυϊαν, **οντολογικός:** οὔσαν, εἶναι, ἐστίν, **παγκόσμιος:** πᾶσαν, πάντων, πᾶσαι, **αποδοκιμασία:** δοκοῦντος, **έξαλλος:** ἄλλας, **έγκλημα:** καλουμένη, **πλεονέκτης:** περιέχουσα.